

K O L O N I J A

Mirko Apsenak

Vsa družba je prišla v kolonijo. Nekaj čudnega je priti v tako kolonijo v nedeljo popoldne, ko je polovica delavcev na delu ali pa se odpravljajo molčeči in s stisnjenimi zobmi.

Tam spodaj, v dnu tiste ozke črne doline, ki se tu naenkrat končuje in nima nikamor izhoda ko nazaj, smo jih videli nekoliko, pet ali šest. Zazdelo se mi je tako čudno, da so kaznjenci. Tudi kaznjenci, ki hodijo po ulicah našega mesta, hodijo po dva in dva in molčejo; kadar jih vidim, bi stavil karkoli, da ne bi nihče ušel, četudi ne bi bilo paznika z njimi. Nehote sem pomislil na to, zakaj ni paznika, da bi šel zraven njih v stari čepici in črnosivem plašču, ki je tak kakor plahta.

Šli so tiho in prav nihče se ni oglasil z besedo. Dobil sem vtis, kakor da imajo vso obleko iz enega kosa in da je nikoli ne slečejo; celi so sivi ali pa črni, ta barva nima imena, ker jo bolj čutiš ko vidiš in ker se vsa sveti od olja in medli od premogovega prahu. Takih pokrival še nisem videl; trikotna so, majhna, komaj do vrha čela segajo in imajo čisto malo krajcev. Take klobuke smo včasih nosili kot dečki in na njih tista dolga, tenka peresa. V plečih so upognjeni, obraze pa držijo naravnost naprej, da sem se spomnil na napisne table pri demonstracijah. Obrazi so rjavo beli, oči so prazne in ne gledajo nikamor, na trepalnicah se je nabral siv prah.

Prišli so po progi, po kateri teko tračnice in se svetijo kakor do kosti oguljeni vratovi ali hrbti tovornih živali. Proga prihaja komodno v ovinku okoli hriba, kar med hišami, in se zažene potem čez most, ki se je vzpel nad strehami in potjo. Ko smo se zagledali, sem si želel, da bi me kdo pogledal naravnost v oči, dasi bi me bolelo in bi jih moral povesiti. Čisto nič se niso zmenili za nas, ki smo stali pod mostom in na progi. Šli so v korak, v kolenih upognjeni, a trdi in niso pocincavali. Nisem točno slišal korakov v mehki sipi, na mostu je desni v zadnjem paru, nizek in še menda mlad fant, menjal korak in ga uravnal po drugih, da ne bi motil tovarišev. Gotovo je čutil, da še korak moti. Kolikor sem opazil, niso prav nič pospešili korakov. Izginili so čisto pravilno na drugi strani mostu, kakor so tolikokrat in še bodo. Mirni, brez zanimanja, sence, ki se gibljejo in delajo.

Ostali smo pod mostom in v meni se je začelo roditi tisto dražee razpoloženje, ki nima nakega vzroka, pa nastaja in raste neutegoma in

se ne da zadržati z ničimer. Strašno je to stanje, dražljivo in bolešno do telesne bolečine; morda je na tej bolečini najhujše to, da je popolnoma nejasna in da ne more najti predmeta, da bi se izdivjala. Ne družba ne samota ne pomaga; treba je počakati, počakati. Da se razvije vse tisto dražee in se potem ubije in utruji samo na svoji brezposelnosti. To je bilo dopoldne. Popoldne smo šli v kolonijo. Bog ve, zakaj smo šli tja. Morda sem šel edino zato, da se dopolni tisto, kar je dražilo.

Kolonija je pol na pobočju hriba; kakor da se boji doline in se je umaknila. Zdi se mi kakor človek, ki sedi ob strugi in je pritegnil noge višje k sebi, ko je začutil, da se dviga voda, mrzla ko kača. Domovi so zgoraj, na suhem, v dolini so rovi, vhod v rove. Na neke severne ptice sem se spomnil, kako gnezdi v gručah na skalah ob morju. Od vzhodne strani prihaja zjutraj sonce čez hrib in med hišami navzdol, onstran preko doline je drug hrib, višji in razdejan kakor ogromen kamnolom.

Hše so sive in enake; dražila me je ravna, široka ulica in pa to, da te stavbe niso niti hiše niti barake. Ometane so skrbno, zdi se mi, da je omet mešan s cementom. Žene in dekleta sede pred hišami. Hiše so mrtve, ker so z ozkimi konci obrnjene proti ulici in tam ni oken. Nekatere ženske drže otroke pri sebi ali pa roke prekrizane ob pasu na tisti posebni način, da pride v nasprotni legi podleht ob podleht. Smejejo se malo. Še dekletom se ne ljubi nikamor daleč. Včasih gre katera do hišnega ogla in zre na sosedno dvorišče ali pa po ulici navzdol, po tisti viseči ulici, ki se drzno žene naravnost v breg in ima ob strani kanale, ki so tisti dan vedno grgrali. Zjutraj in prejšnji dan je deževalo in od povsodi se je stekala umazana deževnica, pomešana z nekimi oljnatimi tekočinami ter z ostanki kuhinjskih rastlin in koscev mesa, ki so se ustavljali na rešetkah ter poskakovali sem in tja, dokler jih ni posebno močan val požrl v kotanjo. Taki kanali zbujaajo zaspanost ali pa jezo, tisto posebno jezo, ki mori in prinaša zopet zaspanost.

Dekleta ob vogalih gledajo po ulici navzdol, potem pa se zopet vračajo. Vem čisto zagotovo, da nikogar ne pričakujejo; tudi čame to vedo. Prav za prav niso žalostne, niti dolg čas jim ni; to še prava pustota ni. Ničesar si ne žele, ničesar ne čakajo. Molče. Nekaj silno bolešnega je v tem, ako dekleta molči in se ne smeje in ne poje in misli. Misli menda pač ne bi smelo dekleta nikoli; to ne more biti deklisko. O, naj bi vpile, naj bi plesale, naj bi ljubile, samo naj ne bi molčale!

Opazil sem, da nobena ni niti enkrat pogledala preko streh ali na nebo.

Isti moški, ki sem jih videl, so morali priti pred kratkim z dela. Oblekli so zakmašne hlače in temne telovnike z urami ter bele srajce brez ovratnikov, da ujemo zadnji del nedelje. Kljub vsemu hočejo nedelje; videl sem, kako poskušajo biti vsaj par ur, še teh par ur veseli, svetli, prijazni. Nekateri ujčkajo otroke, drugi jih tepo, oboji zato, da ne bodo otroci pozabili nanje in da se sami na neki nov, spremenjen način izživljajo. Zopet drugi ogo-varjajo mimoidoče. Moški se zde mnogo bolj sveži in močni ko ženske. Niso žalostni. Te kratke srajce so čisto njihove in so v njih neverjetno sproščeni. Jutri ali že danes zvečer bodo spet padli v težko meglo in omedlevico, ki bo trajala do prihodnje nedelje. Zdaj pa žive, žive.

Ne vem, kako sem pomislil na to, da dopoldne niso bili pri maši. Ujezil sem se sam nase. Res, kako sem mogel pomisliti na to. Takoj potem sem vedel, da bi tudi sicer težko šlo, ako bi tudi ne bili na delu. Kako da nisem takoj razumel, da je mašo nekoliko težko uvrstiti takoj po tisti enotedenski megli in da nikakor prav ne spada med dve omedlevici. V nedeljo so obriti, umiti in imajo sveže perilo, da je zadovoljno telo in da uživa. Ali ni čisto naravno, da hoče in da je pri njih telo vedno prvo, prvo? Ko se telo naužije in se nato zave, potem šele pride drugo. In za to je pet ali deset ali štiri in dvajset ur premalo.

Že pri tem sem se spomnil, da kopljejo ti ljudje iz zemlje, iz noči in hladu, strnjeno solnčno silo. Moj Bog, zakaj je tako, da ljudje toliko izkopljejo in napravijo, sebi pa prav isto kradejo!

Nič več nisem mislil na mašo in sram me je bilo.

Nebo je bilo ves čas visoko, toda smešno sivo in zelo brezizrazno, kakor bi se tega navzelo od kolonije v bregu, in voda v kanalih je grgrala. Prišli smo po tisti ravni ulici. Na sredi nekje smo peli.

Tokrat sem dobil neprijetno-osladen občutek, takoj, ko smo začeli peti. Kar tako sem se spomnil na onih šest, ki smo jih videli na mostu. Zazdelo se mi je, da smo jim zalezli v hišo, ko ni gospodarjev doma in jim jo od-tujujemo, da zapeljujemo one, ki so doma, žene in dekleta in otroke, z mehkobo pesmi, ki je naša kakor njihova. Srca grabi pesem, vanje se krade, da pozabljaajo nase, da ne vedo več, kdo so. Omama je greh, opoj je zločin. Vsaka pozaba je tatvina tistega božjega, ki je v človeku.

Isto dražee v meni je zorelo. Iz njega se je izvila nova misel, da me je postalo strašno sram. Zalotil sem se pri nekem občutku in se zagrizel vanj, da sem od bolečine stiskal zobe: bahači; veselje prodajamo, veselje prodajamo, lepoto prodajamo. In da smo še večji bahači, jo dajemo zastonj!

Tedaj sem tudi opazil, da moških ni v tisti gruči ljudi, ki se gnetejo na cesto. Zasklelo je in mi zrastlo čisto pred oči: ne marajo! In potem drugo: ali ni to najostudnejši posel na svetu, dajati zastonj? Ali ni to isto ko zavezovati ljudi z najhujšimi vezmi, ki so v tem, da ti morajo biti hvaležni in lepo misliti o tebi?

Grizel sem se dalje v misel: lepoto prodajamo; tudi dobroto prodajamo!

Polna je cesta ljudi, tudi pred hišami stoje in gledajo. Nekateri prihajajo bliže. A so čudni. Ako jih kdo ogovori, jim je nerodno in kratko odgovarjajo, čim manj se da in brez izraza. Morda čutijo isto ko jaz. Jasno čutim, da si ne moremo blizu.

Ko smo končali, vpijejo in kriče, naj še ostanemo in še pojemo. Jaz ne maram več peti. Nekateri še pojo. Čudno trdni so ljudje in veliko zmorej: ničesar ne vidijo in gredo pogumno in vztrajno in z velikim prepričanjem kar naprej in dalje. Čudovita sreča je biti slep. Jaz vidim! Vidim ljudi odprte in razdejane ko ure: melo-dije božajo, božajo, prijetno nasičujejo in dra-žijo ljudi in zrak, a duše so ves čas nekje zadržane, odklopljene. Še sreča, tista naša, površna, neumna, takoj pozabljaajo in jih je sram, da so se dala ogreti in premotiti od pesmi-zapeljivke. Duše, velike in mirne, pa so nekje čisto zadržane, odklopljene, in ne vedo prav nič za to, kar se godi na tej črni cesti v koloniji.

Danes se mi studi pesem.

Nekateri vpijejo, nekdo fotografira. Otroci se prerivajo, obešajo, kriče. Naša družba je nad vse zadovoljiva in uživa; zdi se, da je doseženo vse, vse, in da se že meče na drugo stran. Nekdo se igra s človeškimi očmi.

Ne morem, ne morem!

Za očmi sem se zgubil, na stisnjeno dvorišče. Neka ženska je iz gruče otrok potegnila fantka in ga tepe. »Kaj pa laziš tja? Saj niso naši! Sram te boži!«

Fantek kriči in se brani udarcev, kakor to de-lajo jezljivi otroci. Naenkrat pa se umiri in obriše obraz; razumno gleda v žensko in ne sili več nazaj na cesto. Temno zre vame, ko ji nekaj jecljam, da smo prišli in bi radi videli in se spoznali in kdaj morda oziroma prav za-gotovo pomagali. Čutimo z njimi, čutimo tudi to dolžnost — in naj ne tepe fantka, če nas je prav razumel in prišel blizu.

Govoril sem, kakor ne bi govoril jaz; vsaka beseda je bila suha in zlagana. Ne za neresničnost besedi, nego za tisto prisiljenost me je udaril Bog:

Kaj vam to mar? — Prišli; videli; pomagali! Lepo, zakaj pa ne. Pomagali! Pa res to mislite? Ne bodite smešni. Vse ostane pač, kakor je, vi in mi, ves svet. Je čisto vseeno, če bi tudi ne prišli nikoli, ne vi in ne nihče. Skupaj pač ne bomo nikoli. — Vsaj otroka mi pustite na miru s svojo prijaznostjo!

Boleče je vsekala; ali res nikomur od teh ljudi ne morem ničesar dati: Morda sem se resnično stresel ob tem udarcu in je opazila, ali pa je uganila. Pritisnila je še z večjo jedkostjo.

Čujte, pustite nas pri miru s svojim dobrim srcem. Ako hočete videti zverinjak, si ga pač oglejte, toda potem idite! Samo dobrote ne uganjajte v njem. Ni pametno in je mučno nam in vam.

Gospod, zakaj si nočete tega priznati? Ne bi rajši ostali v mestu in se lepo zabavali, ko da hodite semkaj uganjat nekaj, kar je jako podobno hinavščini?

In mi, mi vas ne rabimo. Veste to?

Opotekel sem se ob misli, da ima prav. Do zavesti mi je prišlo, da vsi oni, ki stoje tam ob cesti in poslušajo petje, na koncu tudi le prav tako mislijo ko ta ogromna in vedno večja in tako grozno smejoča se ženska. Zdaj so le trenutno omamljeni in ko se bodo zavedli, jih bo sram.

Res je: beraču lahko daš dinar ali deset, če si ti pri volji in on; človeku, ki tone v vodi, smeš vreči vrv ali ga izvleči. Vse to in podobno

moreš. (Berači in utopljeni so čisto posebna bitja, morda nikoli niso bili pravi ljudje.) Z dobroto pa ne moreš nikamor, ker je najbolj bedasta in najbolj umazana reč na svetu.

Ti niso slabi, ti niso kakor berači ali utopljeni; ti so grozni v svojem molku in odbijanju vsega, kar ni njihovo ali kar ni zaslužno in je milost.

Zvečer smo se vračali skozi kolonijo. Bilo je manj ljudi. Ogovoril sem eno od dveh deklet, ki sta se po isti ulici vodili pod roko. Poslušala me je, ovlažile in poglobile so se ji oči; ni se smejala. Verjela je.

Nekdo iz družbe se je bil napil in je objel neko dekle, ki je prišlo nasproti. Dekle se je s smehom branilo, potem pa ga je sunilo od sebe.

Dekle, ki sem jo ogovoril, je dejala kakor odsotno: »Zakaj le? Saj to je še malo. Saj še ni snubil njene duše. In še telesnih dejanj jo je sram.« Hipoma je dvignila oči, trde ko modrozelen kovina, k meni in iz kotov napetih močnih ustnic vrgla vame smeh, da je zasiknilo:

Vi pa seveda drugače, po svoje. Ne njega ne vas nam ni treba. Vas še manj. Kdo vas je klical? Kako ste smešni?

Kako so vsi smešni, se je smejala v prijateljico. Opotekajoč se sem odhajal iz kolonije in se mi je zdelo vsega konec. Takrat mi je postalo žal, da se nisem do nezavesti napil. Tako pa sem moral do konca čutiti to, da ni nobeno poleno priletelo za nami, da odhajamo sami, prazni, in da se nihče ne zmeni za to, da smo bili tam. In pa to, kako so močni in kako neumne misli imamo ljudje.

S L O V O

Na mojih ramah ždiyo neme ptice
in ves dan gleda v moje blede lice
nekoč pozabljena skrivnost.

Menih stoletni gledam v čarni svet,
kako v večerni zemlji rahlo sled
zapušča moj skrivnostni gost.

Čuj, ves dan slišim svetih psalmov sprev,
presunjen slišim radosten odmev
otožno žejne žalosti.

Ah, ves dan vame tihe žene zro.
Po ves dan jemljem žalostno slovo
od lepih zemeljskih oči.

Zdaj sem na sredi dneva tih in sam.
Zdaj grem in vem, odkod, zakaj in kam:
ljubezni večne grem iskat.

Vdaljavi nočni čaka tihi hram,
le tebi svoje mlado srce dam,
odprite krila večnih vrat.

Edvard Kocbek